

بررسی عوامل قاچاق زنان و راهکارهای جلوگیری آن در اسناد بین‌الملل

نگارش: زهرا عارفی*¹

چکیده

پدیده قاچاق انسان به عنوان یک جرم سازمان‌یافته و فراملی جنایت بزرگ علیه انسان و بشریت است. قاچاق زنان و دختران عمدتاً از کشورهای در حال توسعه و دارای اقتصاد در حال گذار با مقاصد بهره‌کشانه و ستم‌گرانه از لحاظ جنسی و اقتصادی به منظور سودآوری کلان قاچاق‌چیان در سطح جهان صورت می‌گیرند. این پژوهش به نوع تحلیلی-توصیفی پیرامون بررسی عوامل قاچاق زنان و راهکارهای جلوگیری آن در اسناد بین‌الملل تحقیق و جهت یافتن عوامل قاچاق و راهکارهای مبارزه با آن صورت گرفته است. یافته‌های این پژوهش نشانگر این است که عوامل چون فقر اقتصادی- فرهنگی، وضعیت نامناسب اجتماعی، سطح آگاهی پایین، تبعیض، خشونت، عدم مسئولیت قربانیان و گسترش خرده فرهنگ‌های منحرف در بروز پدیده قاچاق زنان و کودکان نقش دارند. در این میان سازمان ملل متحد با کشورهای جهان عهدنامه‌ها، پروتکل‌ها و سایر کنوانسیون‌ها پیرامون مبارزه با قاچاق انسان مخصوصاً زنان و کودکان به تصویب رساندند. گرچند این اسناد نتوانستند به صورت کامل پدیده قاچاق را کنترل نمایند اما سودمندی‌های در امر کاهش این معضل جهانی داشتند.

واژگان کلیدی: قاچاق، زنان و دختران، بردگی، روسپی‌گری و اسناد بین‌الملل.

مقدمه

امروزه زنان در تمام کشورها مخصوصاً کشورهای در حال توسعه مورد خشونت‌های مختلف قرار می‌گیرند. در این میان خرید و فروش یا قاچاق زنان و دختران در سال‌های اخیر به یک معضل جهانی و بشری تبدیل شده اند. افزایش این پدیده شوم باعث از بین رفتن کانون گرم خانواده‌ها، آسیب‌های روحی-روانی زنان و زیرپا نمودن کرامت انسانی شده‌اند. باندهای قاچاق به دلیل سودآوری کلان از ضعف اقتصادی، وضعیت نامناسب اجتماعی- فرهنگی خانواده‌ها، تبعیض حاکم در جامعه، خشونت، عدم تطبیق قوانین مرتبط، سوءاستفاده نموده، زنان و دختران را قاچاق می‌نمایند. فرض بر این است که سازمان ملل و سایر کشورها مطابق عهدنامه‌ها، و سایر اسناد تصویب شده به صورت قطعی عمل نکردند. تا این مسئله ریشه‌کن یا طوری چشم‌گیری کاهش یابند. هدف از این پژوهش مشخص ساختن راهکارهای مبارزه با پدیده قاچاق زنان و کودکان در عصر حاضر است. گرچند در این باره مقالات، کتاب‌ها و نوشتارهای زیادی به چاپ رسیده اما از این‌که قاچاق انسان به‌عنوان یک جنایت ضدبشری روزبه‌روز در کشورهای در حال توسعه رو به رشد است و زنان به اشکال مختلف قاچاق می‌شوند، جامعه و خانواده‌ها به نابدی کشانده می‌شود همیشه ضرورت احساس می‌شود تا در این مورد تحقیق صورت گیرد. قابل ذکر است که در این زمینه اسناد بین‌المللی (پروتکل‌ها، کنوانسیون‌ها، و سایر نشت‌ها) وجود داشته اما این اسناد نتوانسته به‌طور کامل روی این معضل کنترل داشته باشد ولی به‌صورت مکتوب توانسته از علنی بودن و مشروعیت آن در جهان جلوگیری کند.

گفتار اول - تعریف قاچاق زنان و دختران

1-1 . تعریف قاچاق

خرید و فروش اجناس بدون تادیه حق گمرکی که صادر یا وارد آن را دولت ممنوع اعلان کرده باشد. یا خرید و فروش و معامله که دولت آن را منع نموده و مطابق قانون جرم پنداشته می‌شود. (معصومی گودرزی، 1400)

1-2 . مفهوم تجارت

تجارت به معنای خرید و فروش، معامله، مالک شدن و دادستد اجناس به قصد سود بردن است. مسئله تجارت انسان در قرن اخیر مورد بحث بوده ولی خرید و فروش زنان به اشکال مختلف از زمان‌های دور در جامعه بشری وجود داشته است. در این خصوص دین اسلام و بعضی از رژیم‌های حکومتی نادری علیه این پدیده منفور مبارزه کرده است. خداوند (ج) انسان را فارغ از ارزش‌های جنس، رنگ، نژاد، دین و ملیت، آزاد آفریده و بر کرامت او در سوره اسرا آیه (70) صراحتاً تاکید فرموده است. ((ولقد کرمتنا بنی آدم)) بدین اساس هیچ کس از کسی دیگر برتری نداشته بلکه ملاک آزادی و کرامت انسان‌ها است. پس خرید و فروش انسان آزاد و با کرامت یک تجارت حرام بوده شدیداً خلاف شریعت اسلامی است. (فهرستی و سرچمی، 1386)

1-3 . قاچاق زنان و دختران

قاچاق زنان و دختران معمولاً برای بهره‌کشی جنسی مورد بحث قرار می‌گیرند. هم اکنون این قاچاق شامل: مبادله افراد جهت پیشبرد کارهای شاقه، کشاورزی، ازدواج اجباری و خرید و فروش آنان در کلپ‌های رقص برهنه و روسپی خانه‌ها. مجمع ملل متحد در سال 1994 قاچاق زنان را چنین تعریف نموده است. ((حرکت دادن غیر قانونی و مخفیانه اشخاص در عرض مرزهای ملی، عمدتاً از کشورهای در حال توسعه و دارای اقتصاد در حال گذار با هدف نهایی واداشتن زنان و دختران به وضعیت‌های بهره-کشانه و ستم‌گرانه، از لحاظ جنسی و اقتصادی به منظور سود به کار گیرندگان، قاچاقچیان و سندیکاهای جنایت‌کار و نیز دیگر فعالیت‌های مرتبط با قاچاق هم‌چون کارخانگی اجباری، ازدواج دروغین، استخدام مخفیانه، و فرزندخواندگی دروغین.)) (اشتری، 1390)

پروتکل پیش‌گیری سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص مصوب سال 2000 در ماده سوم، قاچاق زنان را طور ذیل تعریف نموده است. ((استخدام، انتقال، حمل و نقل، یا دریافت اشخاص به وسیله تهدید، یا به کارگیری زور، یا دیگر اشکال تحمیل، آدم‌ربایی، تقلب، فریب، سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت آسیب‌پذیری یا دادن یا دریافت پرداخت‌ها یا منافع جهت کسب رضایت فردی که بر شخص دیگری کنترل دارد به منظور بهره‌کشی، کار یا خدمات اجباری، بردگی یا رویه‌های مشابه، بیکاری یا برداشتن اندام‌های بدن را در بر می‌گیرد.)) البته بعضی سازمان‌های غیر حکومتی مدعی است که قاچاق نباید طوری تعریف شود که رضایت زن مطرح باشد بلکه کار جنسی طبیعتاً استفاده جویی است بناءً رضایت و کنترل اقتصادی زن درخور اهمیت نیست. (همان)

گفتار دوم- عوامل قاچاق زنان و دختران

1- 2. عدم وضعیت مناسب اقتصادی

بیکاری علت فقر است و فقر علت جرم، شرایط بد اقتصادی باعث می‌شود عده‌ی از افراد در جامعه به بزهکاری رو بیاورند. در این تحقیق که بزه‌دیدگان، دختران و زنان هستند به دلیل فقر و بیکاری به دام قاچاق‌چیان می‌افتند. چون زمانی که ثروت و پول به عنوان یک ارزش در جامعه مطرح باشد همه برای به دست آوردن آن تلاش می‌کند. خواه از راه‌های مشروع باشد یا نامشروع. بناءً قاچاق‌چیان به خاطر منافع اقتصادی دست به قاچاق زنان و دختران می‌زنند. از سوی دیگر زنان و دختران که بدون در نظر داشت شرایط اقتصادی و سیاسی کشور آرزوهای بلند داشته و به دنبال یک زندگی رویایی هستند معمولاً فریب تبلیغات و شعارهای قاچاق‌چیان را خورده، خود را در معرض خطر قرار می‌دهند. (معصومی گودرزی، 1400)

2- 2. تبعیض و خشونت

در کشورهای جهان سوم معمولاً تبعیض‌های علیه زنان و دختران وجود داشته که این خود زمینه خشونت جنسی را گسترش می‌دهد. زنان و دختران بی‌سرپرست که نیاز به کار داشته در بدل استخدام کار به دلیل تبعیض معمولاً مورد سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی قرار می‌گیرند. این موضوع زمینه فعالیت قاچاق‌چیان را افزایش می‌دهد. هم‌چنان خشونت‌های خانوادگی منجر می‌شود تا زنان ترجیح دهند به منظور رهایی از خشونت فامیلی، گرفتار باندها شده قبول کند تا مثل اموال مورد نقل و انتقال قرار گرفته و شرایط بهتری زندگی را به دست آورند. (همان)

3- 2. سطح تحصیلات

معمولاً قربانیان قاچاق انسان (زنان و دختران) از طبقه فقیر و بی‌سواد یک جامعه هستند. کارشناسان و گزارش‌گران باورمند است زنان و دختران که در دست قاچاق‌چیان می‌افتند اکثراً افرادی هستند که از سطح تحصیلات بسیار پایین برخوردار بوده و دچار فقر فرهنگی و عقیدتی می‌باشند. (فهرستی و سرچمی، 1386)

4- 2. وضعیت اجتماعی

در خیلی از موارد مشکلات خانوادگی نظیر چون طلاق والدین، فوت، اعتیاد، آشوب، مسکن نامناسب و مشکلات اجتماعی مانند مکان پرجمعیت، نابرابری اجتماعی و فرهنگ تبعیض‌آمیز باعث می‌شود تا دختران و زنان شرایط را نامساعد دیده خانه را ترک و به دام قاچاق‌چیان بی‌افتند. (بیابانی، 1389)

5- 2. گسترش خرده‌فرهنگ‌های منحرف

امروزه خیلی از ترفندهای قاچاق‌چیان زنان و دختران از طریق اینترنت و وسایل تکنالوژی معلوماتی صورت می‌گیرند. باندها از طریق گفتگوهای تایپی، شینداری و دادن تصویر خود، دختران را اغفال نموده و با وعده ازدواج، کمک مالی، مهیا نمودن شغل، درآمد خوب و اسکان در یک از کشورهای مورد نظر آنها را به دام می‌اندازند. (رایجیان اصلی، 1390)

6- 2. کانون توجه قرار گرفتن

می‌بینیم که امروزه جوامع فقیر معمولاً درگیر خشونت‌های گوناگون مخصوصاً خشونت‌های خانوادگی قرار دارند. طبیعی است به لحاظ تبعیض جنسیتی، زنان و دختران بیشتر در معرض کمبود عاطفه و محبت قرار می‌گیرند. به این اساس وقتی تعریف و تمجیدهای از سوی باندهای تبلیغاتی در مورد ویژگی‌های زنان صورت بگیرند آنان خیلی زود تحت تاثیر قرار گرفته و قربانی خواسته‌های قاچاق‌چیان قرار می‌گیرند. (مقدم، 1396)

گفتار سوم - نسبت قاچاق زنان با برده داری و روسپی‌گری

1-3. نسبت قاچاق زنان با برده‌داری

برده‌داری از جمله بزرگترین جنایات ضدبشری است چون حق آزادی و کرامت انسانی از انسان سلب می‌گردد. اساس‌نامه دیوان بین‌المللی کیفری سال 1998م، بردگی را چنین تعریف نموده است. ((به بردگی گرفتن اعمال و اختیارات مربوطه به حق مالکیت بر انسان و مشتمل است بر اعمال چنین اختیاری برای خرید و فروش انسان به ویژه زنان و کودکان.)) (اساس‌نامه دیوان بین‌المللی کیفری، 1998) بسیاری از تحلیل‌گران جرم قاچاق زنان را نسبت به بردگی ارتباط دادند. حجم عظیمی قاچاق زنان و دختران که به صورت یک موج از اوایل دهه 1990 شدت گرفت از نظر بعضی تحلیل‌گران مشابهتی با برده‌داری و خرید و فروش با برده داشته از همین رو قاچاق زنان را بردگی معاصر نامیده اند. (اشتری، 1390)

2-3. نسبت قاچاق زنان با روسپی‌گری

روسپی‌گری به عنوان فروش تن و بدن از جمله انحرافات است که به شواهد تاریخ در سطح جهان قدامت دیرینه دارد. این پدیده علی‌رغم موانع دینی و مذهبی در تمام کشورهای جهان سابقه داشته است. (رضایی، 1390) گرچند روسپی‌گری و قاچاق دو واژه متفاوت اند اما بی‌ارتباط نیست روسپی‌گری یا فحشا معمولاً افراد، با رضایت و آگاهی کامل در صنعت سکس فعالیت می‌کنند اما قاچاق انسان توأم با تهدید، فریب، نقطه ضعف یا توسل به زور، اغفال و سایر موارد آسیب‌پذیری قربانی، محقق می‌گردد. (فهرستی و سرچمی، 1386) بناءً می‌توان گفت قاچاق زنان و دختران اغلباً به منظور بهره‌کشی جنسی صورت گرفته اما برای مقاصدی غیر از بهره‌کشی جنسی چون کار اجباری، کار شاقه، ازدواج‌های اجباری و دروغین و سایر موارد متقلبانه صورت می‌گیرد.

گفتار چهارم - راهکارهای جلوگیری قاچاق زنان در اسناد بین‌الملل

1-4 . مقاله‌نامه 18 مه 1904

این مقاله نامه در واقع اولین سند حقوق بشری است که هدف اصلی شان متعهد ساختن تک تک دولت‌ها جهت اخذ تدابیری برای جلوگیری از انتقال زنان و دختران به خارج جهت فسق و روسپی‌گری بوده است. (فرزین راد، 1398)

4-2 . قرارداد بین‌المللی مصوب 4 مه 1910

ماه اول این قرارداد، مقرر می‌دارد ((هرکسی برای انجام هوا و هوس دیگری زنی را ولو با رضایت خودش باشد یا دختری صغیری را برای فسق اجیر و یا از راه عفت منحرف سازد ولو این که عملیات مختلفه که مبنای جرم محسوب می‌شود در ممالک مختلف صورت گرفته باشد باید مجازات شود.)) (گلدوزیان و ایرج، 1391)

4-3 . کنوانسیون سرکوب قاچاق اشخاص و بهره‌کشی از روسپی‌گری دیگران

سازمان ملل متحد به عنوان هماهنگ کننده اصلی دولت‌ها تلاش کرد تا برای چهار سند قبلی پیرامون مبارزه با قاچاق زنان و کودکان اعتبار ببخشند. (اشتری، 1390)

4-4 . کنوانسیون 1926

به صورت کلی قرارداد 1926 ژنو قدم بزرگی در راه محو و نابود کردن بردگی برداشت این قرارداد از طرف 36 کشور به امضاء رسید تا برده فروشی به تدریج از بین برود. همچنان موضوع مهم دیگر اینکه مرتکبان برده‌فروش می‌توانند در خارج از سرحدات کشور نیز قابل تعقیب باشد. (همان)

4-5 . کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان

ماده 6 کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان تصریح می‌دارد. ((دول عضو کلیه اقدامات مقتضی از جمله وضع قوانین را به منظور جلوگیری از حمل و نقل غیرقانونی و بهره‌برداری از روسپی‌گری زنان به عمل خواهند آورد.)) (کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زن، 1979)

4-6 . پروتکل پیش‌گیری، سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص به ویژه زنان و کودکان

هدف این پروتکل مبارزه با هرگونه تجارت اشخاص (زن و مرد) می‌باشند. اما از آنجا که آسیب‌پذیری زنان و کودکان بیشتر است تاکید ویژه بر آنها صورت گرفته است. (اشتری، 1390) تصویب اسناد بین‌المللی که تاکنون برای مبارزه با قاچاق زنان و دختران تصویب گردیده نتوانسته به صورت کامل جلو این پدیده شوم را در سطح جهان بگیرند اما اگر دولت‌ها موارد ذیل را جدی بگیرند در کاهش این معضل بی‌نهایت سودمند خواهند بود.

الف: کشورهای که اسناد بین‌المللی را در عرصه مبارزه با قاچاق زنان امضاء کرده هرچه زودتر آن را تصویب و قوانین داخلی خویش را با آن منطبق سازند. آن‌عده دولت‌های که اسناد را امضاء نکرده هرچه

زودتر به تصویب آنها مخصوصاً تصویب پروتکل پیش‌گیری سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص به ویژه زنان و کودکان مصوب سال 2000م اقدام نمایند. (همان)

ب: دولت‌ها باید در امر مبارزه و سرکوب مجرمین قاچاق زنان و دختران باهم ارتباط و همکاری جدی داشته باشند. (همان)

ج: دولت‌ها باید توافق نمایند تا با قربانیان قاچاق رفتار و عمل‌کرد درست داشته و تدابیر لازم برای حفاظت و مصونیت آنان به عمل آورند. (رضایی، 1390)

د: دولت‌ها باید اقدامات چون شناسای دقیق مجرمین، دخیل بودن بخش‌ها و جریان‌های عامه را داشته باشند تا اگر مقامات دولتی-سیاسی در این میان دست داشته باشند مورد پیگرد قانونی قرار دهند. (همان)

نتیجه‌گیری

قاچاق انسان مخصوصاً زنان و کودکان از اوایل دهه 1990م در تمام کشورهای جهان با وجود موانع مذهبی و اجتماعی وجود داشته که در سال‌های پسین به یک معضل جهانی تبدیل شده است. عوامل چون فقر اقتصادی، سطح پایین تحصیلات، تبعیض، خشونت و گسترش خرده فرهنگ‌های منحرف زمینه ساز پدیده قاچاق انسان (زنان و دختران) می‌گردد. در این زمینه سازمان ملل متحد به عنوان هماهنگ کننده کلی با کشورها اسناد، کنوانسیون‌ها، معاهدات و سایر کنفرانس‌ها در امر مبارزه با قاچاق زنان و دختران تصویب نموده است. دولت‌ها با تلاش و تصویب این اسنادها نتوانسته قاچاق انسان را که یک معضل عمومی است به صورت کامل کنترل کند اما تصویب این اسناد و تلاش دولت‌ها پیرامون مبارزه با این پدیده سودمند بوده است.

پیشنهادات

1- ایجاد کمیته مسئولیت و حمایت از قربانیان قاچاق انسان مخصوصاً زنان و کودکان.

2- افزایش آگاهی‌دهی مردم پیرامون ترفندهای باندهای قاچاق‌چیان.

3- اشتغال‌زایی زنان در سطح منطقه و جهان.

4- کنترل خشونت‌های مبتنی بر جنسیت مخصوصاً خشونت‌های فامیلی.

فهرست منابع

الف- قرآن کریم

ب- کتاب

- 1 - اشتری، بهناز، (1390)، قاچاق زنان بردگی معاصر، تهران، نشر میزان.
- 2 - رضایی، صدیقه، (1390)، آسیب‌شناسی اجتماعی زنان افغانستان، کابل، انتشارات امیری.

ج- کتاب ترجمه

- 1- کلروالاس، پاملاآبوت، (1380) جامعه‌شناسی زنان، ترجمه‌ی منیژه نجم عراقی، تهران، نشر نی.

د- قوانین و مقرره

- 1- اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری مصوب 1998م.
- 2- اعلامیه محو خشونت علیه زنان مجمع عمومی ملل متحد، مصوب 1993م.
- 3- کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوب 1979.

و- مقالات

- 1- فهرستی و سرچمی، زهرا و زیبا، (1386)، تجارت زنان و کودکان از دیدگاه فقهای شیعه و بررسی علل و اهداف آن، قابل دسترس: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/248529>
- 2- معصومی گودرزی، شیما، (1400) تحلیل بزه دیدگی قاچاق زنان و دختران از طریق فضای مجازی، قابل دسترس: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1795028>
- 3- بیابانی، غلام‌حسین، (1389)، قاچاق زنان؛ تجارت شیطانی و جنایی علیه کرامت انسانی: قابل دسترس: <https://sid.ir/paper/188843fa>
- 4- رایجیان اصلی، مهرداد، (1390)، بزده‌دیده شناسی حمایتی، قابل دسترس: <https://gisoom.com>
- 5- گلدوزیان، ایرج و پور ابراهیم، احمد، (1391)، بررسی قاچاق زنان در اسناد بین‌المللی و حقوق جزایی ایران، قابل دسترس: <https://sid.ir/paper/132767/fa>
- 6- مقدم، مریم، (1396)، تاثیر فضای مجازی بر خشونت علیه زنان، قابل دسترس: <https://enani.ir>
- 7- فرزین راد، رویا، (1398)، بررسی ظرفیت‌های حقوق بین‌الملل در مبارزه با قاچاق زنان، قابل دسترس: <https://www.noormags.ir>